

BESCHERMDE PLANTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De bosorchis (*Dactylorhiza fuchsii*)

Orchideeën zijn gesofisticeerde, sierlijke bloemen. Ze zijn een van de grootste en meest geëvolueerde families van het plantenrijk. We kennen vooral de tropische soorten, die in ons klimaat als kamerplanten worden geteeld.

In onze streken groeien echter tientallen wilde soorten, waarvan sommige zeldzaam zijn of zelfs met uitsterven bedreigd. De inheemse orchideeën die onze gazons sieren, worden soms beschreven als minder spectaculair dan hun tropische verwanten, maar ze zijn daarom niet minder prachtig en boeiend. Ze hebben een uiterst verfijnde structuur, waardoor ze nu eens op miniatuurmensen, dan weer op insecten lijken. Soms verwijst hun naam hiernaar.

De bosorchis is een Europese orchidee met een relatief onzeker verspreidingsgebied, omdat ze vaak met een andere soort, de gevlekte orchis, wordt verward.

In België zijn kalkgraslanden, de geliefkoosde standplaats van de bosorchis, zeldzaam geworden. In Wallonië wordt de bosorchis niet beschouwd als een bedreigde soort. In Brussel is ze daarentegen eerder zeldzaam, waardoor ze een strenge bescherming geniet.

DE BOSORCHIS HERKENNEN

De bosorchis is een rijzige plant die een hoogte van 20 tot 50 cm bereikt en die in kolonies groeit. Haar bloemkroon heeft een diameter van 6 tot 14 mm. De stengel van de bosorchis is vol en rond, heeft een geribbeld oppervlak en is glad.

De speervormige, spits toelopende bladeren hebben hier en daar bruine vlekken en zijn parallel generfd aan de bovenkant. Ze hebben een gladde boven- en onderkant.

In de zomer dragen de bloemstengels weelderige kegelvormige aren dicht bezet met kleine bloemen die versierd zijn met tekeningen die doen denken aan insectenvleugeltjes. De kleur van de bloemen varieert van donkerpaars tot wit, gaande over roze en roodpaars. De bloemen zijn 7 tot 11 mm lang. Voor een beginnersoog zijn ze vrij moeilijk te onderscheiden van de gevlekte orchis.

Haar schoonheid en verfijnde voorkomen zijn sterke troeven voor deze bloem. Door haar kleuren, uitsnijdingen en andere uitwassen is ze aantrekkelijker voor bestuivende insecten.

De bloemen van de bosorchis kunnen verschillende kleuren hebben - © CC BY-SA 2.0 Thierry Pernot,- Stef1432

VOORTPLANTINGSWIJZE

De voortplanting gebeurt onder andere door insecten die aangetrokken worden door de zoete substantie die de bloemen vrijgeven. Ze worden bestoven door vlinders, bijen, hommels, wespen, vliegen en kevers.

Ook de verspreiding van de zaden door de wind draagt bij tot de voortplanting van deze soort. De zaden van de orchidee zijn erg klein: ze worden heel gemakkelijk meegevoerd door de wind, maar doordat ze zo klein zijn, hebben ze niet voldoende voedselreserves om te kiemen. Om te kiemen hebben ze de medewerking nodig van een schimmel, die met zijn microscopische, ondergrondse draden de nodige groeielementen aanlevert voor het zaadje.

Gelet op de voorwaarden die eerst moeten worden vervuld, is het niet verwonderlijk dat deze soort kwetsbaar is!

IN WELK MILIEU GEDIJT ZE?

Door haar voorliefde voor kalkhoudende grond, kan de bosorchis in diverse milieus worden aangetroffen – van volle zon tot halfschaduw. Ze groeit in droge graslanden, op lichtrijke, droge bosbodems, maar ook in vochtigere gebieden langs grachten en wegen grenzend aan graslanden.

Kalkgraslanden, die gunstig zijn voor orchideeën, vormen een beschermde habitat op Europees niveau. Het Natura 2000 project ijvert voor de bescherming en het herstel van habitats die gunstig zijn voor de bosorchis en voor andere planten en dieren die in deze bedreigde habitats leven.

Sommige van haar geliefde biotopen, zoals de randen van bospaden, zijn niet in gevaar op korte termijn. De bosorchis is overigens een relatief goed vertegenwoordigde soort in de Kalkzoom (een subregio in kalksteen van de Fagne-Famenne).

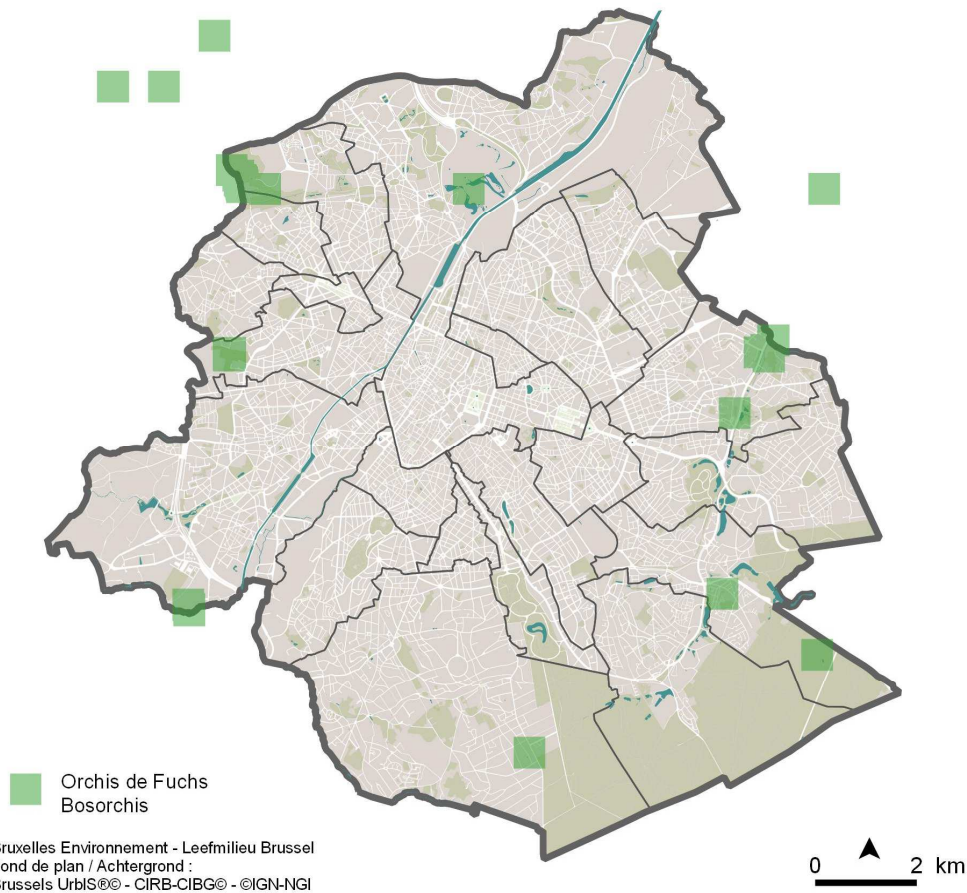
Andere factoren die het voortbestaan van de orchidee bedreigen, zijn de verdroging van vochtige gebieden, het schaarser worden van open ruimten (graslanden, heiden, ruigten), en het verdwijnen van

bestuivende insecten, omdat ze vaak worden bestoven door zeer specifieke en weinig voorkomende insecten.

VERSPREIDING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Hoewel de bosorchis, net als haar geliefkoosde standplaats, eerder zeldzaam is, vinden we haar niettemin terug in verschillende planteninventarissen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bijvoorbeeld in de atlas van de flora van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 2010 en in de inventaris van de Milieucommissie voor Brussel-West (CEBO), die in 2011 gewag maakte van enkele honderden exemplaren in de Molenbeekvallei en in Jette.

ANEKNOTE

De wetenschappelijke naam van deze soort verwijst naar Leonhart Fuchs, een Duitse geneesheer-botanicus uit de 16de eeuw. In 1542 publiceerde hij zijn beroemde herbarium "De historia stirpium commentarii insignes".

De naam "Dactylorhiza" is afgeleid van het Griekse woord "Daktylos", dat "vinger" betekent, en van "Rhiza", dat "wortel" betekent en verwijst naar de vingervormige knolwortels.

BEHOUD VAN SOORTEN

Europese context

De biodiversiteit in Europa wordt beschermd door twee Europese richtlijnen. Deze bevatten nauwkeurige informatie (lijsten) over de verschillende soorten habitats en dier- en plantensoorten die beschermd moeten worden. De lidstaten zijn verplicht om beschermingszones te definiëren. In Europa vormen al deze gebieden samen het Natura 2000-netwerk.

Brusselse context

In maart 2012 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de Ordonnantie goed betreffende het natuurbehoud, die de Europese richtlijnen omzet.

Doelstellingen: de bescherming, het beheer en het herstel van wilde flora- en faunapopulaties en hun habitat, maar ook van andere natuurlijke habitats en ecosystemen op het land en in het water. Om deze doelstellingen te bereiken, moeten onder andere verschillende maatregelen worden getroffen voor het behoud en het herstel van de kwaliteit van het leefmilieu.

Leefmilieu Brussel voert een gedifferentieerd beheer, dat een aangepaste interventie in de verschillende natuurlijke milieus beoogt, zodat de fauna en flora zich optimaal kunnen ontwikkelen. Enkele voorbeelden: halfjaarlijks maaien van graslanden en wegranden, aanleg van oevers van vijvers, uitdunnen van bomen (voor meer lichtinval), bannen van pesticiden, enz. Het Zoniënwoud maakt het voorwerp uit van een specifiek beheerplan, dat noodzakelijk is voor het behoud van zijn biodiversiteit.

Bescherming van de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Er bestaan twee types van soortenbescherming :

- bescherming die verband houdt met de biotoop van de soort (in een Natura 2000-gebied) ;
- directe bescherming van de soort, ongeacht de plaats waar ze voorkomt (zelfs in uw tuin).

Wat zijn de gevolgen van het beschermde statuut voor elk van ons ?

Er bestaan strikte maatregelen om de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschermen. Het is verboden om :

- deze soorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of opzettelijk te vernietigen in hun natuurlijke verspreidingsgebied en in de zones waar ze actieve beschermingsmaatregelen genieten ;
- exemplaren die uit de natuur werden gehaald te bezitten, te transporteren, te verhandelen of te ruilen.

Specifieke bescherming van de bosorchis :

De bosorchis geniet een strenge bescherming op het gehele gewestelijke grondgebied. Het is een kenmerkende plant van verschillende Natura 2000-gebieden en van de habitat "Dotterbloemgrasland", die belangrijk is binnen het Gewest.

DE BOSORCHIS IN EEN OOGOPSLAG

Familie	Kruidachtige plant van de <i>Orchidaceae</i> -familie.
Namen	- Wetenschappelijke naam: <i>Dactylorhiza fuchsii</i> .
Categorie	- Winterharde kruidachtige plant. - Eenjarig blad.
Habitat	- Volle zon of halfschaduw. - Droog tot vochtig, koel. - Gras, weide, grasachtige bermen, moeras, bosranden, lichtrijke bossen.
Bloeiperiode	Van half mei tot juli.
Bloesemkleur	Roze, wit of paars.
Dichtheid per m²	5 planten.
Bodemsamenstelling	- Alkalisch. - Doorgaans kalkgrond.
Verspreiding	De natuurlijke voortplanting gebeurt grotendeels door insecten.
Plantperiode	De bosorchis houdt er niet van om gestoord te worden. Daarom wordt ze best geplant tijdens haar rustperiode, in het najaar of vroege voorjaar, voordat de groei herneemt.
Ziekten en plagen	- De gladde en dikke bladeren zijn vrij goed bestand tegen ziekten en plagen. - Als ze verzwakt zijn, kunnen ze evenwel worden aangetast door insecten, schimmels of bacteriën.
Risico's	- Een aantal jonge planten kan door konijnen worden opgegeten.
Gelijkende soorten	De gevlekte orchis (<i>Dactylorhiza maculata</i>) met kringvormig gevlekte bladeren en ondiep gelobde, driehoekige bloemlip. Deze orchidee geeft echter de voorkeur aan zure, vochtigere habitats en houdt minder van bosmilieus dan de bosorchis.

De gevlekte bladeren van de gevlekte orchis links, die niet altijd makkelijk te onderscheiden zijn van de blaadjes van de bosorchis die soms gelijkaardige vlekjes kunnen vertonen (rechts) - © CC BY-SA 2.0 Marie Portas, Michel Monteil

Voor iemand met een basiskennis is het niet makkelijk het onderscheid tussen beide soorten te maken op basis van de bloemmotieven (orchis links, stippenbegonia rechts), zeker omdat deze soorten met elkaar kunnen kruisen - © CC BY-SA 2.0 Thierry Pernot, Marie Portas

VOOR MEER INFO

[Natura 2000-gebieden](#)

Europese richtlijnen:

- [De 'Vogelrichtlijn' van 2009](#)
- [De 'Habitatrichtlijn' van 1992](#)

